

MENIGHEDENS LIV MED BIBELEN

Menigheden som hermeneutisk fællesskab ifølge John Howard Yoder

Lektor og tilknyttet professor, ph.d. cand.theol. Jeppe Bach Nikolajsen

Resumé: Denne artikel giver for det første en kort introduktion til det teologisk-hermeneutiske fagområde og hævder, at et fællestræk ved mange nyere bidrag inden for dette felt er, at de knytter de bibelske skrifter og den kristne kirke tæt sammen. På denne baggrund redegør artiklen for baggrunden for den amerikanske teolog John Howard Yoders teologi, fremstiller kortfattet centrale aspekter af hans forståelse af den kristne kirke som en særlig social tradition, præsenterer derefter hans forståelse af menighedens liv med de bibelske skrifter og drøfter afslutningsvist en væsentlig konsekvens af Yoders hermeneutiske position.

1. Introduktion

Allerede i antikken finder man overvejelser angående hermeneutik, men alligevel anføres det almindeligvis, at man ikke finder nogen systematisk og sammenhængende hermeneutisk fortolkningsteori i antikken. Det er først på reformationstiden, at hermeneutik tager form som en systematisk teori om tolkning og udlægning af tekster (se fx Krogh 2011, 219-220). Teologen Matthias Flacius Illycius (1520-1575) udgav således i 1567 bogen *Clavis scripturae sacrae* med en række regler for fortolkningen af de bibelske skrifter og bliver ofte kaldt grundlæggeren af hermeneutikken. Oprindeligt var hermeneutikken altså knyttet til tekster, særligt bibeltekster og lovttekster. Sådan forholder det sig dog ikke længere. For det første har hermeneutikken løsrevet sig fra teologi og jura, og hermeneutik spiller således i dag også en vigtig rolle inden for en lang række andre fag såsom historie, psykologi og samfundsvidenskab. Dette bidrog den tyske teolog Friedrich Schleiermacher i særdeleshed til. For det andet har hermeneutikken udvidet sig til også at beskæftige sig med forståelse i almindelighed, hvilket den tyske filosof Hans-Georg Gadamer bidrog til (se Henriksen 1994 og Krogh 2011).

De seneste årtier er der blevet udgivet adskillige bøger om teologisk hermeneutik. Det er bemærkelsesværdigt, hvordan mange af disse bidrag knytter de bibelske skrifter og den kristne kirke tæt sammen. Det signaleres med al tydelighed med titler såsom *Reading Scripture with the Church* og *The Word of God for the People of God*.¹ Jeg har tidligere anført, at teologisk hermeneutik er et voksende interesseområde i dag, og at der blandt teologiske hermeneutikere i dag eksisterer en udbredt anerkendelse af, at forståelse og mening er socialt betinget, og at det hermeneutiske spændingsfelt mellem de bibelske tekster og den kristne kirke i dag udforskes på nye måder (Nikolajsen og Kappel 2013, 121-122).²

Denne artikel står i forlængelse af disse studier, og den vil ved hjælp af den amerikanske teolog John Howard Yoders forfatterskab belyse tesen, at de bibelske skrifers egentlige natur er at være normative skrifter inden for denne kristne tradition, og at menigheden må fungere som et hermeneutisk fællesskab, som lever med og fortolker disse skrifter. Yoders forfatterskab gøres til genstand for dette studium af flere grunde. For det første gøres det, fordi dette aspekt af Yoders teologi endnu ikke er blevet behandlet grundigt.³ Men måske endnu vigtigere gøres det, fordi man i den nyere teologiske hermeneutiske litteratur ikke finder en præsentation af Yoders tænkning om dette, og fordi jeg mener, at han vil kunne bidrage til en forståelse af menigheden som et hermeneutisk fællesskab. Endelig tematiseres dette emne også, fordi man i en dansk teologisk sammenhæng kun i ringe grad har udviklet en tænkning om dette emne. Det samme kan anføres om international forskning. Den engelske teolog Tom Wright hævder således, at selvom den kristne kirke ikke kan eksistere uden de bibelske skrifter, finder man sjældent nogen veludviklet forståelse af, hvordan kirken kan leve med de bibelske skrifter (Wright 2013, ix).

Denne artikel vil derfor fremstille centrale aspekter af Yoders forståelse af den kristne kirke som en social tradition, og i forlængelse af dette vil den fremstille hans forståelse af menighedens liv med de bibelske skrifter. Afslutningsvist vil den drøfte en væsentlig konsekvens af hans hermeneutiske position.

2. John Howard Yoders liv og virke

John Howard Yoder bliver født den 29. december 1927 i Ohio i USA. I sin opvækst er han en del af en mennonitisk menighed, hvor hans familie havde været en del af lederskabet i over hundrede år (Nation 2006, 3). Enogtyve år gammel kommer Yoder til Frankrig for at påbegynde et arbejde for den mennonitiske kirke, alt imens han studerer ved Basel Universitet, hvor han blandt andet studerer under navnkundige teologer som Walther Baumgartner i Det Gamle Testamente, Oscar Cullmann i Det Nye Testamente, Karl Jaspers i filosofi og Karl Barth i dogmatik (Nation 2006, 16, 18, 77; Zimmerman 2007, 33, 101-102, 105). Særligt Karl Barth og Oscar Cullmann påvirker her Yoder. I 1962 forsvarer han sin doktorafhandling ved Basel Universitet.⁴ Senere virker han som professor ved Goshen Biblical Seminary, Associated Mennonite Biblical Seminary og University of Notre Dame (Nation 2006, 21-24).

Yoder skrev hundredevis af artikler og cirka tyve bøger i sin levetid (Nation 1997). Han talte tysk, fransk og engelsk flydende, og han forelæste i flere end tyve lande (Nation 2006, 25-26). Han betragtede dog ikke sin teologi som mennonitisk teologi, men som ka-

tolsk i videste forstand (Yoder 1984a, 8; Rasmusson 2002, 40). Yoder anerkendte behovet for at lære fra andre og var samtidig overbevist om, at den anabaptistiske tradition repræsenterede betydningsfulde indsigter, som kunne gavne alle kristne (for Yoders tænkning om økumenisme, se Nugent 2010). De to amerikanske teologer Robert E. Webber og Rodney Clapp skriver således: "Almost singlehandedly, Yoder has caused the theological world to take seriously the Anabaptist ecclesiology and social ethics" (Webber og Clapp 1988, 133). Som jeg senere skal anføre, vil jeg mene, at mange af hans hermeneutiske overvejelser kan være gangbare også i en luthersk kontekst. John Howard Yoder døde den 30. december 1997, dagen efter sin halvfjerdsårsfødselsdag.⁵

3. Den kristne kirke som social tradition

Den anabaptistiske tradition går tilbage til reformationen. En udbredt og simpel definition på reformationstidens anabaptister er slet og ret: "All groups who practiced believers' baptism in the reformation era" (Finger 2004, 101). Protestanterne og katolikerne betragtede imidlertid voksendåb som kætteri, og derfor mishandlede, torturerede og forfulgte de anabaptisterne for at bremse deres vækst, men også for at disse kættere måtte afsværgede deres tro, så de kunne blive frelst. Den anabaptistiske tradition kan naturligvis også karakteriseres på anden vis, men da den hurtigt spredte sig til et forholdsvist stort geografisk område, da den teologisk udviklede sig i forskellige retninger, og da den tilmed ikke forestod lange teologiske redegørelser, skal man være påpasselig med at karakterisere bevægelsen for entydigt. Efter min mening er det dog ikke forkert at anføre, at den tidlige anabaptistiske tradition ud over voksendåb var kendetegnet ved en symbolsk forståelse af nadveren, en separatistisk relation til øvrigheden, et præsteskab bestående af alle troende og et stærkt fokus på kristen etik implicerende kirketugt, til tider ejendomsfællesskab og en afvisning af brug af vold.⁶

Yoder tilhører ikke de radikale grupperinger inden for den anabaptistiske tradition. Han er ikke *Amish* eller *Hutterite*, men *Mennonite*. Han tilhører den mere moderate fløj af den moderne anabaptistiske tradition.⁷ I sit forfatterskab udfolder han en moderne anabaptistisk teologisk position, som således ikke forstår kirken som en afsidesliggende koloni undsigende sig brug af moderne elektroniske remedier, men som forstår kirken som et særligt folk med en særlig levevis og med en særlig forståelse af verden. Central for denne position er følgelig en forståelse af kirken som en social tradition, som almindeligvis ikke rummer en hel nation. Yoder mener, at en sådan ekklesiologisk betoning afspejler forståelsen af kirken i Det Nye Testamente. Derfor anføres det her, at kirken har et borgerskab, der ikke er af denne verden, og at kristne skal adlyde Gud mere end mennesker (Fil 3,20; ApG 5,29). Derfor påpeges det, at når et menneske bliver en del af Kristi legeme, bliver denne person en del af et særligt fællesskab, en ny menneskehed, et helligt samfund, et helligt præsteskab (1 Pet 2,9). Yoder mener, at dette unikke fællesskabs tilhørsforhold til Kristus ikke må suspenderes af noget andet tilhørsforhold i verden. Han udtrykker det således: "No political nation, no geographical homeland to which one belongs by birth, can take precedence over the heavenly citizenship of a Christian in one's new birth" (Yoder 1985, 23).

Dette særlige folk samles for at granske, hvad det vil sige at efterfølge Kristus. Yoder viser dog, hvordan mange socialetikere har problematiseret sammenhængen mellem

kristologi og socialetik og på denne måde bidrager til en disintegration af kristologi og socialetik. Han mener, at dette kan betragtes som en tilsidesættelse af Jesu guddommelige autoritet, og han sætter derfor ind med en reintegration af kristologi og socialetik, så Jesu liv og virke igen kan blive norm for den kristne socialetik (ovenstående jf. Yoder 1994, 1-20). Med andre ord: "Yoder mener, at Jesu liv og virke er relevant for den kristne socialetik. Jesu liv er et paradigme for, hvordan kristne skal eksistere i verden. Det tætte forhold mellem kristologi og socialetik genfindes i den kristne bibel og kristne tradition og har betydning for alle kristne i dag" (Nikolajsen 2015a, 151). Yoder udtrykker sin kristologiske socialetik således: "He gave them a new way to deal with offenders – by forgiving them. He gave them a new way to deal with violence – by suffering. He gave them a new way to deal with money – by sharing it. He gave them a new way to deal with problems of leadership – by drawing upon the gift of every member, even the most humble. He gave them a new way to deal with a corrupt society – by building a new order, not smashing the old. He gave them a new pattern of relationships between man and women, between parent and child, between master and slave, in which was made concrete a radical new vision of what it means to be a human person" (Yoder 1971, 29). Et andet vigtigt aspekt ved discipellivet er ifølge Yoder, at kristne må forvente at opleve forfølgelse på grund af deres tro. Yoders synspunkt er dette: "Jesus led korsdøden, fordi han var tro mod Gud i en verden i oprør mod Gud, og på samme måde må kristne være tro mod Kristus i en verden i oprør mod Gud. Det indebærer, at som Kristus led en korsdød på grund af sin lydighed mod Gud, således må kristne også være villig til at bære et kors, og i nogle ekstreme tilfælde endda være villig til at lide en korsdød på grund af deres troskab. Dette forudså Jesus, og derfor advarede han sine disciple" (Nikolajsen 2015a, 155). Yoder peger på, at flere af de nytestamentlige forfattere anså Jesu lidelsesvej som et eksempel for den kristne (jf. fx 1 Pet 2,20-22; Yoder 1985, 17). I tillæg til dette mener Yoder, at kristne må, som Kristus gjorde det, afstå fra at svare igen med vold. Ifølge Yoder må ondskab nemlig overvindes med godhed. Kristne må besejre ondskab ved at modstå fristelsen til at møde ondskaben på dens egne betingelser. Yoder peger på, at Paulus mener, at det netop er på denne måde, at man forstår, hvad kærlighed er, nemlig at Kristus hengav sit liv for sine fjender (Rom 5,7-8). Således anføres det også andetsteds i Det Nye Testamente, at den kristne er kaldet til at hengive sit liv for sine fjender (1 Joh 3,16). Det betyder, at kirken legemliggør en særlig måde at ræsonnere etisk på, som er forskellig fra de forskellige måder at ræsonnere etisk på, som måtte forefindes i et givent samfund.

Kirken er et særligt folk med en særlig forståelse af verden. Den er en social legemliggjort tradition, som tager Kristus som udgangspunkt for en forståelse af verden. Den guddommelige åbenbaring i Kristus fungerer her som et *episteme*, en distinkt ressource for forståelsen af verden. Meningen med historien og verden er ikke åbenbaret i denne verdens magter og myndigheder, herskere og konger, men i Jesus Kristus, kongernes konge. Huebner anfører således: "Yoder claims that the concrete body of the church precedes any methodology or epistemology, since there is no non-neutral or non-particular place from which to produce a general method or system" (Huebner 2006, 59). I den kristne kirke samles kristne altså for at forstå og fortolke virkeligheden i lyset af åbenbaringen i Kristus. Huebner anfører endvidere: "The faith of the church becomes unintelligible when it is expressed in abstraction from a life of disciplined imitation of Christ. The church does

not develop and seek to sustain a stable, settled body of knowledge but engages in an agonizing and ongoing conversational exchange” (Huebner 2006, 143-144). Den kristne kirke genererer med andre ord en måde at anskue verden på, som er bestemt af åbenbaringen i Kristus. Yoder kalder dette for “a congregational epistemology” (Yoder 1970, afsnit to).⁸

Det er ind i denne teologiske kontekst, at Yoders tænkning om menigheden som et hermeneutisk fællesskab må forstås. Den lokale menighed er et særligt fællesskab, som må være indstillet på at opleve hån og modstand, men som alligevel mødes for at bekende Jesus Kristus som frelser og herre, og for at læse dets hellige skrifter for at forstå sig selv og dets liv i lyset af disse. Det skal vi se nærmere på nu.

4. Menigheden som hermeneutisk fællesskab

Yoder afviste ethvert forsøg på at anvende en enkelt prædetermineret metode i fortolkningen af de bibelske skrifter, idet han henviser til Paulus, som viser stor kreativitet og fleksibilitet i sine fortolkningsstrategier (Yoder 1981, 110). Tilmed havde Yoder eksplicitte reservationer over for at være for meget optaget af metodologi (Huebner 2006, 59; Yoder 1998, 372). Så selvom han påstår at være fundamental bibelsk i sin tilgang til teologi, og selvom hans læsning af de bibelske skrifter spiller en afgørende rolle for hans teologi, er han kun i begrænset omfang optaget af de bibelske skrifers rolle i teologien og i menighedens liv i sit omfangsrige forfatterskab.⁹

Yoder blev dog flere gange udfordret på at forklare sig i henhold til sin læsning af de bibelske skrifter. Yoder responderede på disse udfordringer og forklarede sig i artikler, forelæsninger og paneldebatter. En samling af materialer forfattet af Yoder om hans forståelse af de bibelske skrifter blev således udgivet posthumt med titlen *To Hear the Word* (Yoder 2001). Også i bogen *Preface to Theology: Christology and Theological Method*, som ligeledes blev udgivet posthumt, og som er en samling af manuskripter til et undervisningsforløb, gør Yoder sig overvejelser om dette. Her fremgår det, hvordan Yoder inviterede sine studenter til følgende: “[To] locate their lives within the ongoing stream of Christian theology” (Hauerwas og Sider 2007, 14). Som det fremgår af nærværende artikel, anså Yoder kirken som en socialt legemliggjort tradition, hvor der foregår refleksion over denne traditions natur og grænser. Yoder mente således, at kristne skulle forstå sig selv som en del af denne tradition og tage del i drøftelserne angående denne traditions udvikling. Ifølge de to amerikanske teologer Stanley Hauerwas og Alex Sider mente Yoder, at mennonitter burde kunne forvente følgende af deres præster: “[That they believed that] the Bible was not only descriptively correct, but was an important normative claim” (Hauerwas og Sider 2007, 22). Det skal imidlertid bemærkes, at Yoder ikke tænkte om teologi som en kæde af bokse indeholdende ufejlbarlige propositioner, der skulle bringes ind i nutiden med minimal ændring, men som “a historical stream constituted by theological communicators [that again and again reshape it]” (Hauerwas og Sider 2007, 10). Yoder mente derfor: “[That] theology should be authentically dialogical” – det vil sige, at han betragtede teologi som en pågående samtale mellem de bibelske skrifter, den kristne tradition og den nutidige virkelighed (jf. Doerksen 2009, 25). På denne måde inviterede han sine studenter til at anvende forskellige ressourcer til at reflektere over og til at teste den kristne kirkes aktuelle teologi. Han inviterede sine studenter til følgende: “To discover what we may have missed, as well as to check for balance, completeness, or coherence”

(Hauerwas og Sider 2007, 19). Selvom Yoder var tilbageholdende med at udstikke klare retningslinjer for tolkningen af de bibelske skrifter, synes nogle principper imidlertid at kunne identificeres. Som den canadiske teolog Paul G. Doerksen anfører: "Some kind of grid is clearly at work when Yoder reads Scripture" (Doerksen 2009, 18). Jeg vil derfor nu præsentere nogle vigtige aspekter af Yoders forståelse af, hvordan de bibelske skrifter bør læses, idet jeg foreslår, at hans tænkning om læsningen af de bibelske skrifter er sammensat af fire hermeneutiske principper, som kan kaldes *et autoritativt princip*, *et eksegetisk princip*, *et applikatorisk princip* og *et kollektivt princip*.

Det første princip tilkendegiver, at Yoder anser de bibelske skrifter som normative, og han anfører derfor, at de bibelske skrifter må fungere, som stueetagen fungerer i et hus: Man må gå gennem stueetagen for at kunne benytte trapper, som leder til andre etager (Yoder 2001, 77; se også Hauerwas og Sider 2007, 10, 22). Han udtrykker det på denne måde: "In terms of traffic patterns, you can say that you have to go through the ground floor to get to the stairs which would lead to the other floors. In terms of architecture, you can say that it carries the weight of the upper stories" (Yoder 2001, 71). Endvidere anfører han, at både Bibelen og Kristus har åbenbaringskarakter, og centrum i de bibelske skrifter er Jesu liv, død og opstandelse. For Yoder skaber kristologien en indre kohærens for de mange doktriner i kristen teologi, og denne kristologiske orientering får også betydning for hans forståelse af de bibelske skrifter. Han mener, at Kristus tilbyder indsigt i Guds natur, person og intentioner, og at de bibelske skrifter vidner om denne åbenbaring.¹⁰ Kristus er således en kanon i kanon (Yoder 2001, 77). Dette princip afspejles tydeligt i hans forfatterskab, hvor man finder et utal af bibelreferencer.

Det andet princip angiver, at Yoder mener, at de bibelske skrifter selv må fremlægge præmisserne for vores forståelse af en given tekst. En tekst må forstås på egne præmisser, og vi må derfor spørge til, hvad forfatteren til en given tekst ville udtrykke i dennes egen kontekst (Yoder 2001, 125-144). Som Reames forklarer i en passage om Yoders bibelsyn: "Each biblical author, like every historian, tried to make clear the importance of certain historical events, as he or she understood that importance and as he or she could best explain it to others living in his or her own time and place" (Reames 1997, 127). Yoder understreger, at de bibelske skrifter er historiske dokumenter og må fortolkes som sådanne. Derfor må man bruge historisk-kritiske redskaber til at undersøge, hvad en forfatter forsøgte at formidle (Yoder 1994, viii). På denne måde søger Yoder at værne fortolkningen af de bibelske skrifter mod anakronistiske fortolkninger (Yoder 1984c, 53-54). Det princip afspejles også tydeligt i hans forfatterskab, hvor han søger at etablere en forståelse af en autentisk tidlig kristendom.

Det tredje princip anfører, at Yoder ønsker at fortolke virkeligheden i lyset af de bibelske skrifers verdensbillede. Han mener, at når man har afdækket, hvad en bibelsk forfatter mente, er denne mening også teologisk relevant i dag. Hvad Gud har gjort i historien må nemlig huskes, fortælles, genfortælles og dets mening fortolkes igen og igen (Reames 1997, 127). Dette indebærer for Yoder, at de bibelske skrifers budskaber må gælde frem for at lade disse deformere af en nutidig hermeneutisk omfortolkning. Applikationsprocessen indebærer således: "Where it is clear what it says, we are going to let that testimony count rather than subjecting it to the superior authority of our own contemporary hermeneutical framework" (Yoder 2001, 81). Ifølge Yoder åbner dette en mulighed at tage

de elementer, der er blevet glemt i århundreder, alvorligt såsom den åndelige virkelighed, som vi alle er indfældet i ifølge det bibelske verdensbillede (LeMasters 1992, 37). For Yoder tilbyder de bibelske skrifter altså ikke blot viden, men de former også kirkens liv og træner og hjælper den til at leve i denne verden. Det princip afspejles også tydeligt i hans forfatterskab, idet han mener, at den tidlige kristne teologi må være normativ for den nutidige kristendom.

Det fjerde princip signalerer, at Yoder mener, at de bibelske skrifter bør læses inden for og som en del af den kristne tradition. Kirken må som et hermeneutisk fællesskab med hjælp fra Helligånden deltage i en åben proces i fortolkningen af de bibelske skrifter i lyset af bekendelsen til Kristus som frelser og herre. Det er således forfatterne af de nytestamentlige skrifter forestillede sig, at disse tekster skulle læses: I den kristne kirke og i lyset af bekendelse af Kristus som frelser og herre. Denne åbne fortolkningsproces værner sig på den ene side mod autoritær klerikalisme og på den anden side mod anarkistisk relativisme (Yoder 1984b, 24-25). Men hvad denne åbne proces mere konkret betyder, forbliver dog uklart hos Yoder. Den amerikanske teolog Philip LeMasters stiller eksempelvis følgende kritiske spørgsmål til Yoders bibelsyn: "For example, one could ask how the community of faith may go about appropriating the findings of biblical studies. How would they discriminate among various construals of 'what the text says?' By what standard or authority would they challenge a particular critical claim about Scripture as inappropriate for the church? How might they avoid affirming only those findings which supported their preconceived convictions?" (LeMasters 1992, 56-57). Yoder giver ikke noget svar på disse spørgsmål, og LeMasters pointerer helt rigtigt, at Yoder med fordel kunne have substantieret sin tænkning om kirken som et hermeneutisk fællesskab.¹¹ Dette gælder også for de forudgående tre principper, der blot antyder retningslinjer, som med fordel kunne udfoldes i langt større grad. I lyset af de forudgående afsnit og det netop fremstillede fjerde hermeneutiske princip skal vi nu se på en vigtig konsekvens af Yoders hermeneutiske position.

5. De bibelske skrifter i kirke og samfund

Som det er fremgået, anskuer Yoder kirken som en social tradition, som et særligt folk med en særlig levevis og med en særlig forståelse af verden. Inden for denne tradition fungerer de bibelske skrifter som normative og retleder således denne tradition. Yoders primære interesse er ikke, hvordan de bibelske skrifers budskab gøres begribeligt og relevant for det moderne samfund via en kontekstuel oversættelsesproces (jf. Rasmusson 2014). For ham er de bibelske skrifter menighedsskrifter, som er tiltænkt oplæsning i den kristne menighed, og hvis budskab er rettet mod kristne. Fortolkningen af de bibelske skrifter må derfor først og fremmest ske inden for den kristne tradition.

Hauerwas har videreført adskillige af Yoders teologiske anliggender. Dette gælder også, når det kommer til forståelsen af de bibelske skrifter. Ligesom for Yoder er det helt afgørende for Hauerwas at forstå den kristne kirke som en social tradition, i hvilken de bibelske skrifter læses og fortolkes. Han kan således skrive: "North American Christians are trained to believe that they are capable of reading the bible without spiritual and moral transformation. They read the Bible not as Christians, not as a people set apart, but as democratic citizens who think their 'common sense' is sufficient for 'understanding'

Scripture” (Hauerwas 1993, 15). Ifølge både Yoder og Hauerwas er de bibelske skrifers rette plads i den kristne kirke. Dette er udgangspunktet for de bibelske skrifter. Det er sådan de bibelske skrifter forstår sig selv. I tillæg til dette vil Hauerwas i forlængelse af den østrigske filosof Ludwig Wittgenstein mene, at det kan være svært at forstå folk fra meget fremmedartede kulturer også selv om det, som de siger, bliver oversat til ordentligt dansk. Skal man eksempelvis forstå en fremmed kulturs religiøse tekster, må man forstå deres sprog, adfærd og forestillingsverden. På samme måde med de bibelske skrifter. Det betyder, at en dyb forståelse af de bibelske skrifter forudsætter kristen praksis og aktiv delagtighed i den kristne kirke som et fortolkningsfællesskab.

Sat på spidsen problematiserer dette Gideonitternes bibeluddelingspraksis. Er det ikke bedre at invitere hotelgæster til at blive en del af menighedens fællesskab frem for at fremme individualistisk bibellæsning løsrevet fra den kirkelige tradition? Yoder og Hauerwas ønsker ikke først og fremmest, at få de bibelske tekster ud til flest mulige mennesker, men at få flest mulige mennesker ind i kirken, som fungerer som et hermeneutisk fortolkningsfællesskab. I sin yderste konsekvens problematiserer dette også Det Danske Bibelselskabs promovning af Bibelen de seneste år. Hvorfor lader Bibelselskabet eksempelvis Bjarne Reuter gendigte Bibelen, når han nu ikke tror på Gud, men er erklæret ateist (Bangsgaard 2012)? Hvorfor lægge den hellige skrift i hænderne på en ateist på denne måde? Det er muligt, at hans gendigtning er sket med “sprogligt hovmod og kompositorisk snilde”, og at den er “en frimodig, respektfuld og virkelig fin fornyelse af de uundværlige historier”, men handler dette ikke mest af alt om, at Bibelselskabet hermed har “sikret sig endnu en bestseller?” (Lind 2012).¹²

Nu vil (hverken) Yoder (eller Hauerwas) næppe mene, at det skader, om der eksisterer et godt kendskab til de bibelske skrifter i et samfund, men ikke desto mindre minder de om, at de bibelske skrifter først og fremmest hører hjemme i den kristne kirke. Uden at gå ind i en større drøftelse af dette vil jeg hævde, at et sådant synspunkt også kan være gangbart i en luthersk kontekst, selvom perspektiverne på læsningen af de bibelske skrifter her er mere kollektive end individualistiske som hos Luther. Den lutherske tore-gimentelære anfører jo netop, at de bibelske skrifter hører hjemme i det såkaldt åndelige regimente. Derfor anfører Luther også udtrykkeligt i *Om den verdslige øvrighed*, at Bjergprædikenen kun gælder kristne, og at verden ikke skal styres ved evangeliet (Luther 2006, 94-99). Dette betyder dog ikke, at den kristne kirke ikke kan kalde øvrigheden til orden, men det må ikke ske med en forventning om, at den kristne etik uden videre kan appliceres på hele samfundsordenen, og at bibelske referencer uden videre vil blive godtaget af alle som normative i offentlige etiske debatter. De bibelske skrifter redegør nok for en virkelighed gældende for alle, men disse skrifers etiske anvisninger skal først og fremmest gøres gældende for den kristne kirke. Den lutherske teologi må imidlertid gå i rette med Hauerwas (og den romerskkatolske kirke), når det anføres, at den kristne kirkes autoritet er mere fundamental end de bibelske skrifter (jf. Hauerwas 1993, 23). Her vil den lutherske teologi fastholde, at de bibelske skrifers autoritet i sidste ende står over den kristne tradition, og at den kristne kirke med hjælp fra Helligånden vil blive retledt af de bibelske skrifers budskab. Dette betyder dog ikke, at en luthersk teologi ikke kan operere med den kristne kirke som en afgrænset religiøs tradition. Situationen kan forestilles som to koncentriske cirkler, hvor de bibelske skrifter spiller én rolle i kirken

Eksempelvis har danske konservative akademiske teologer i nyere tid været mere optaget af de bibelske skrifers ufejlbarlighed end at præsentere overvejelser angående menighedens liv med de bibelske skrifter

og en anden rolle i samfundet, hvor kirken fungerer som den primære og egentlige fortolkningsramme, og hvor de bibelske skrifter må gøre sig gældende på andre primæsser i samfundet.¹³

6. Konklusion

Denne artikel har for det første givet en kort introduktion til det teologisk-hermeneutiske fagområde, hvor det blandt andet er blevet hævdet, at et lighedstræk ved en lang række nyere teologisk-hermeneutiske udgivelser er den tætte sammenknytning af de bibelske skrifter og den kristne kirke. Dernæst har artiklen præsenteret nogle centrale aspekter af John Howard Yoders teologi, som kan bidrage til en forståelse af menighedens liv med Bibelen. Dermed har denne artikel for det første bidraget til at præsentere Yoders teologi i en dansk sammenhæng. Yoder kan betegnes som en af de vigtigste teologiske etikere i det tyvende århundrede. Alligevel har hans tænkning kun i begrænset omfang fundet vej ind i dansk teologi. For det andet har artiklen bidraget til en forståelse af Yoders forståelse af de bibelske skrifers betydning for menighedens liv, noget som man ikke på tilsvarende vis finder behandlet hverken i national eller international forskning. Endelig har artiklen for det tredje bidraget med et efter min mening et forholdsvist uopdyrket perspektiv i en dansk teologisk kontekst. Eksempelvis har danske konservative akademiske teologer i nyere tid været mere optaget af de bibelske skrifers ufejlbarlighed end at præsentere overvejelser angående menighedens liv med de bibelske skrifter. Det har denne artikel bidraget til at ændre på, og den har antydnet, hvordan kirken kan betragtes som en særlig social tradition, inden for hvilken de bibelske skrifter er normative og som sådan retleder denne tradition. Den har i forlængelse af Yoder (og Hauerwas) anført, at de bibelske skrifers autoritet kun anerkendes inden for den kristne tradition, og at de bibelske skrifers egentlige natur er at være normative skrifter inden for denne kristne tradition.

NOTER

- 1 Jeg har før fremhævet følgende udgivelser som eksempel på dette: "A.K.M Adam, Stephen E. Fowl, Kevin J. Vanhoozer og Francis Watson, *Reading Scripture with the Church: Toward a Hermeneutic for Theological Interpretation* (2006); Shane Berg og Matthew L. Skinner, *Shaping the Scriptural Imagination: Truth, Meaning and the Theological Interpretation of the Bible* (2011); J. Todd Billings, *The Word of God for the People of God: An Entryway to the Theological Interpretation of Scripture* (2010); Stanley Hauerwas, *Unleashing the Scripture: Freeing the Bible from Captivity to America* (1993); Peter J. Leithart, *Deep Exegesis: The Mystery of Reading Scripture* (2009); Gerard Loughlin, *Telling God's Story: Bible, Church and Narrative Theology* (1996); Angus Paddison, *Scripture: A Very Theological Proposal* (2009). For yderligere informationer om disse udgivelser, se litteraturlisten" (Nikolajsen og Kappel 2013, 132-133).
- 2 Den engelske teolog Tom Wright anfører også, at teologisk hermeneutik er et voksende interesseområde i dag (Wright 2013, ix).
- 3 De to vigtigste bidrag til belysning af dette aspekt af Yoders teologi er den amerikanske teolog Michael Cartwrights bog *Practices, Politics and Performance: Toward a Communal Hermeneutic for Christian Ethics* (Cartwright 2006) og den amerikanske teolog Kent Reames upublicerede afhandling *Histories of Reason and Revelation with Alasdair MacIntyre and John Howard Yoder into Historicist Theology and Ethics* (Reames 1997). Cartwrights interesse er primært etisk, mens Reames prøver at afdække nogle teologisk-hermeneutiske principper i Yoders forståelse af, hvordan de bibelske skrifter bør læses. Reames bud på dette er dog noget anderledes end mit (se Reames 1997, 125-128).

- 4 Afhandlingen blev publiceret med titlen *Täuferium und Reformation in der Schweiz: I. Die Gespräche zwischen Täufern und Reformatoren 1523-1538* (Yoder 1962).
- 5 Denne korte introduktion til Yoders liv og virke bygger på den introduktion af Yoder, som jeg præsenterer i min afhandling (Nikolajsen 2015b) og er meget lig en introduktion, som jeg har præsenteret i en artikel tidligere i år (se Nikolajsen 2015a).
- 6 En række vigtige primærkilder fra anabaptismens tidlige historie er tilgængelige og samlet i en bog (se Klaassen 1981). Desuden findes der adskillige monografier, som behandler anabaptismens tidlige historie (se fx Estep 1996), ligesom man i dag kan finde systematisk-teologiske introduktioner til anabaptistisk teologi (se fx Finger 2004).
- 7 Når jeg her anfører, at Yoder tilhører den moderate fløj af den anabaptistiske tradition, henviser jeg til, at mennonitterne gør brug af moderne remedier og ikke lever i isolerede kolonier.
- 8 Jeg har overfor præsenteret nogle af de væsentligste aspekter af Yoders forståelse af kirkens som en social tradition, men har udeladt vigtige eskatologiske perspektiver (for en mere fyldig redegørelse, se Nikolajsen 2015b, kapitel tre).
- 9 Yoder kategoriserer sin læsning af de bibelske skrifter som *Biblical Realism*. Dette udtryk er som bekendt ikke hans eget, men blev promoveret af en hermeneutisk bevægelse i 1950'erne og 1960'erne. Han anfører, at *Biblical Realism* aldrig blev en egentlig skole og aldrig virkelig fik momentum. Han refererer til Paul Minear og Marcus Barth som repræsentanter for *Biblical Realism* (se Yoder 1991, 1; Yoder 2001, 125-136; Yoder 1994, viii; se også Reames 1997, 125).
- 10 Dette bør ikke ligestilles med en fundamentalistisk forståelse af de bibelske skrifers autoritet, som han eksplicit distancerer sig selv fra (se fx Yoder 1994, viii; Yoder 1996, 84).
- 11 Dele af afsnit 4 i denne artikel er en oversættelse af et afsnit 3.2 i min afhandling, som er blevet udeladt i forbindelse med udgivelsen af denne, og som ikke har været udgivet før (Nikolajsen 2015b).
- 12 Lignede spørgsmål kan stilles, når Bibelskabet lader en dansk musiker som Sys Bjerre kreativt fortolke bibeltekster, når hun nu selv klart og entydigt udtaler til Bibelskabet, at hun ikke opsøger kirken (jf. interviewet "Sys Bjerre: Bibelen ved, hvad den vil" på Bibelskabets hjemmeside, set den 11. juli 2014). Hun har dog senere ladet forstå, at hun i dag er medlem af folkekirken, og at tro i dag spiller en rolle i hendes liv (jf. et interview i *Kristeligt Dagblad* den 27. marts 2015).
- 13 Ebbe Thestrup Pedersen kan derfor også i sin afhandling *Luther som skriftfortolker* referere til, at Luther skelnede mellem skriftens ydre klarhed gældende for alle og skriftens indre klarhed kun gældende for kristne (Pedersen 1959, 57; jf. 120).

LITTERATUR

- Adam, A.K.M., Stephen E. Fowl, Kevin J. Vanhoozer og Francis Watson (2006): *Reading Scripture with the Church: Toward a Hermeneutic for Theological Interpretation*. Grand Rapids: Baker Academic.
- Bangsgaard, Jeppe (2012): "Bjarne Reuter: Tvivlen er den korteste vej til sandheden" i: *Berlingske Tidende* den 11. november.
- Berg, Shane og Matthew L. Skinner (2011): *Shaping the Scriptural Imagination: Truth, Meaning and the Theological Interpretation of the Bible*. Waco: Baylor University Press.
- Billings, J. Todd (2010): *The Word of God for the People of God: An Entryway to the Theological Interpretation of Scripture*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Carter, Craig A. (2001): *The Politics of the Cross: The Theology and Social Ethics of John Howard Yoder*. Grand Rapids: Brazos.

- Cartwright, Michael G. (2006): *Practices, Politics and Performance: Toward a Communal Hermeneutic for Christian Ethics*. Eugene: Wipf and Stock.
- Doerksen, Paul G. (2009): *Beyond Suspicion: Post-Christendom Protestant Political Theology in John Howard Yoder and Oliver O'Donovan*. Carlisle: Paternoster.
- Estep, William R. (1996): *The Anabaptist Story: Introduction to Sixteenth Century Anabaptism*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Finger, Thomas A. (2004): *A Contemporary Anabaptist Theology: Biblical, Historical, Constructive*. Downers Grove: InterVarsity.
- Hauerwas, Stanley (1993): *Unleashing the Scripture: Freeing the Bible from Captivity to America*. Nashville: Abingdom.
- Hauerwas, Stanley og Alex Sider (2007): "Introduction" i: John H. Yoder, *Preface to Theology: Christology and Theological Method*. Grand Rapids: Brazos.
- Henriksen, Jan-Olav, red. (1994): *Tegn, tekst og tolk – teologisk hermeneutik i fortid og nutid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Huebner, Christ K. (2006): *A Precarious Peace: Yoderian Explorations on Theology, Knowledge, and Identity*. Scottdale: Herald.
- Klaassen, Walther, red. (1981): *Anabaptism in Outline: Selected Primary Sources*. Scottdale: Herald.
- Krogh, Thomas, m.fl. (2011): *Historie, forståelse og fortolkning: De historisk-filosofiske fags fremvekst og arbejdsmåter*. Oslo: Gyldendal.
- LeMasters, Philip (1992): *The Import of Eschatology in John Howard Yoder's Critique of Constantinianism*. San Francisco: Mellen Research University Press.
- Lind, Henriette Bacher (2012): "Bøgernes bog i forfatterens hænder" i: *Jyllandsposten* fredag den 2. november.
- Luther, Martin (2006): *Om den verdslige øvrighed*. Oversat af Svend Andersen. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Nation, Mark T. (1997): *A Comprehensive Bibliography of the Writings of John Howard Yoder*. Scottdale: Mennonite Publishing House.
- Nation, Mark T. (2006): *John Howard Yoder: Mennonite Patience, Evangelical Witness, Catholic Convictions*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Nikolajsen, Jeppe Bach og Kristian Kappel (2013): "Menighedens liv med Bibelen: Kevin J. Vanhoozers bidrag til udviklingen af en ekklesiologisk hermeneutik" i: *Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke* 40, nr. 2: 121-134.
- Nikolajsen, Jeppe Bach (2014): "The Formative Power of Liturgy: The Church as a Liturgical Community in a Post-Christendom Society" i: *European Journal of Theology* 23, nr. 2: 161-168.
- Nikolajsen, Jeppe Bach (2015a): "Kirkens mulighed for at genvinde sig selv: John Howard Yoders antikonstantinske teologi" i: *National kristendom til debat*, redigeret af Jeppe Bach Nikolajsen. Fredericia: Kolon.
- Nikolajsen, Jeppe Bach (2015b): *The Distinctive Identity of the Church: A Constructive Study of the Post-Christendom Theologies of Lesslie Newbigin and John Howard Yoder*. Eugene: Pickwick.
- Nugent, John C., red. (2010): *Radical Ecumenicity: Pursuing Unity and Continuity after John Howard Yoder*. Abilene: Abilene Christian University Press.

- Paddison, Angus (2009): *Scripture: A Very Theological Proposal*. London: T & T Clark.
- Pedersen, Ebbe Thestrup (1959): *Luther som skriptfortolker: En studie i Luther skriftsyn, hermeneutik og eksegesi*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Rasmusson, Arne (2002): "Revolutionary Subordination: A Biblical Concept of Resistance in the Theology of John Howard Yoder" i: *Peace in Europe, Peace in the World: Conflict Resolution and the Use of Violence*. Iustitia et Pax Dokumentation 3. Wien: Südwind-Verlag.
- Rasmusson, Arne (2014): "Att leva med Bibeln som berättelse – en narrativ och ecklesiologisk hermeneutik" i: *Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke* 41, nr. 3: 231-250.
- Reames, Kent (1997): *Histories of Reason and Revelation with Alasdair MacIntyre and John Howard Yoder into Historicist Theology and Ethics*. Upubliceret afhandling, University of Chicago.
- Yoder, John H. (1962): *Täuferium und Reformation in der Schweiz: I. Die Gespräche zwischen Täufern und Reformatoren 1523-1538*. Karlsruhe: Verlag H. Schneider.
- Yoder, John H. (1970): *The Forms of Possible Obedience*. Upubliceret paper, forefindes i *The John Howard Yoder Archives* på Goshen College, USA.
- Yoder, John H. (1971): "The Original Revolution" i: *The Original Revolution*. Scottdale: Herald.
- Yoder, John H. (1984a): "Introduction" i: *The Priestly Kingdom: Social Ethics as Gospel*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Yoder, John H. (1984b): "The Hermeneutics of Peoplehood: A Protestant Perspective" i: *The Priestly Kingdom: Social Ethics as Gospel*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Yoder, John H. (1984c): "But We Do See Jesus: The Particularity of Incarnation and the Universality of Truth" i: *The Priestly Kingdom: Social Ethics as Gospel*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Yoder, John H. (1985): *He Came Preaching Peace*. Scottdale: Herald.
- Yoder, John H. (1991): *Twenty Years Later*. Upubliceret forelæsningsmanuskript, forefindes i *The John Howard Yoder Archives* på Goshen College, USA.
- Yoder, John H. (1994): *The Politics of Jesus*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Yoder, John H. (1996): "How H. Richard Niebuhr Reasoned: A Critique of *Christ and Culture*" i: *Authentic Transformation: A New Vision of Christ and Culture*, redigeret af Glen H. Stassen, D. M. Yeager og John H. Yoder. Nashville: Abingdon.
- Yoder, John H. (1998): "Sacrament as Social Process: Christ the Transformer of Culture" i: *The Royal Priesthood: Essays Ecclesiastical and Ecumenical*, redigeret af Michael G. Cartwright. Scottdale: Herald.
- Yoder, John H. (2001a): "The Message of the Bible on It's own Terms" i: *To Hear the World*. Eugene: Wipf and Stock.
- Yoder, John H. (2001b): "The Use of the Bible in Theology" i: *To Hear the Word*. Eugene: Wipf and Stock.
- Yoder, John H. (2003): *Karl Barth and the Problem of War and Other Essays on Barth*, redigeret af Mark Theissen Nation. Eugene: Cascade.
- Yoder, John H. (2007): *Preface to Theology: Christology and Theological Method*. Elkhart: Goshen Biblical Seminary.

- Webber, Robert E. og Rodney Clapp (1988): *People of the Truth: The Power of the Worshiping Community in the Modern World*. San Francisco: Harper and Row.
- Zimmerman, Earl (2007): *Practicing the Politics of Jesus: The Origin and Significance of John Howard Yoder's Social Ethics*. Telford: Cascadia.
- Wright, Tom (2013): *Scripture and the Authority of God*. Revised and expanded edition. London: SPCK.

FORFATTER

Jeppe Bach Nikolajsen
Menighedsfakultetet
Katrinebjergvej 75
DK-8200 Aarhus N
jb@teologi.dk

Jeppe Bach Nikolajsen
Menighetsfakultetet
Gydas Vei 4, Majorstuen
N-0302 Oslo
jeppe.b.nikolajsen@mf.no

Artiklen er blevet godkendt ved en redaktionsuafhængig fagfælle vurdering